

ZRÍNYI MIKLÓS TANÍTÁSA

A VILÁGHÁBORÚ utáni Európa minden nemzetét megfogta a múltjához, a régi dicsőségéhez való ragaszkodás gondolata.

E gondolatok azonban nem annyira a közelmúltat keresik, hanem kiválasztva egy-két közbeeső kivételes korszakot és egyéniséget, visszazállanak távoli időkbe, a régi nagyságot kutatják, azt a kort, amely eszmévé nemesülve megszabadult mindentől, ami földi. Ebben a szemléletben készítik elő a nemzetek jövőjüket, s ennek formálásában mindegyik történelmi alapon áll, még akkor is, ha új evolúció vagy revolúció szabja meg társadalmuk szociális fejlődését. Ehhez képest a nemzeti erők megszervezésében mind nagyobb szerephez jutott az évek során nemcsak a historikumban gyökerező hagyományok ápolása, hanem e hagyományok legkonzervatívabb és leg-hívebb őrzőinek, a hadseregeknek fejlesztése s az európai nemzetek ifjúságának katonai nevelése. E folyamat nem újkeletű. Magyar vonatkozásban e hasábkon tervszerűen és ismételten ismertettük az olvasóval mindazt, ami üres jelszavaknál, másod- és harmadrangú napi kérdéseknél fontosabb, aminek tudatos hangoztatása, öntudatos, megértő befogadása és tetteváltása nélkül lemaradnánk a népek versenyében.

Beszéltünk nemzeti hadseregről és társadalomról, e kettő kötelességeiről a nemzet életében, a harctéri gyávaságról, a katonai hivatásról; ismertettük a korszerű hadseregszervezés és fegyverkezés, az ifjúság katonai nevelésének mai állását, bíráltunk és méltattunk katonai tárgyú könyveket, szóltunk hazánk és a külföld nagy katonáiról, stb., stb.

Remélhetőleg nemcsak egy későbbi kor fogja csupán felismerni törekvéseink helyességét, hiszen buzdító munkánk a hadseregszervezés megkötöttségének nehéz idejére esett. A Trianon révén szuverenitásában korlátozott nemzetünk művelt társadalmát, különösen felnövő ifjúságát akartuk állandóan figyelmeztetni, érdeklődését ébrentartani oly kérdések iránt, amelyekben ősünk sokszor Európa egy részének tanítómesterei voltak. Tudatosan áptunk oly erényeket, amelyek népünk jellemétől elválaszthatatlanok és amelyeknek gyakorlása a magyarnak nemcsak változatos és gazdag, ezeréves történelmi múltjában, de a közelmúltban is barátnál és ellenségnél egyaránt osztatlan megbecsülést és elismerést szereztek.

Az új honvédelmi törvény és társadalmunk dicséretes önfeláldozása biztosítja fiatal honvédségünk szabad szervezését is. Hadvezetőségünk már évekkel ezelőtt számot vetett a nemzet katonai hagyo-

Hiányainak ápolásával, amikor az ezredek számszerű megjelölése helyett történelmünk legnagyobb katonáit iktatta be honvédségünk csapatlajstromába. A honvédek ezrednapjaikon e nevek viselőinek megbecsülésével, tetteik felelevenítésével emlékeznek a múltra és készülnek fel lelkiileg a jövőre.

Sokat hallunk ma arról, hogy korunk elhivatott embere a „homo politicus“ vagy „homo activus“, ha úgy tetszik a „homo militans“, a tettek embere. Kétségtelen, hogy az élet mai ütemében helyüket leginkább az áldozatos lelkű társadalmaktól támogatott tetterős férfiak állhatják meg. Az sem vitatható, hogy a katonai kérdések ma északról délre és keletről nyugatig minden nemzet vezetőjét sokkal jobban vonzzák és érdeklik, mint valaha s bizonyára nem véletlen, hogy nem egy országban a világháború és az azt követő zavarok ismeretlen vagy ismert katonái ma a nemzet legfőbb és leghivatottabb képviselői.

Ilyen körülmények között a legaktuálisabb, legszerencsésebb kérdésnek tartom és nagy örömmel üdvözölöm Markó Árpád vállalkozását, gróf Zrínyi Miklós prózai munkáinak új kiadását.

A tettek emberei nem szoktak küzdelem nélkül és kész vértézettel kipattanni a küzdőtérre, mint a mitológia alakjai. Harc, küzdelemben edzett tapasztalat és évek során szerzett tudás ad nekik az intuíció mellett jogot és erőt nemzeteik vezetésére. Ily nagyok a magyar nagyság és régi dicsőség korában sokan voltak, de vajjon ki egyesíti magában harmonikusabban és önfeláldozó életének minden szakában jobban és tökéletesebben a katonai és politikai vezetés kívánta erényeket, ki volt inkább „homo activus“, mint Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér?

„Intelligere non est sapere, sapere non est docere“, hallottuk nem egyszer humanista iskoláinkban. Ha valamit megértettünk, azt talán még nem tudjuk, ha pedig tudjuk, megtaníthatunk-e erre másokat is? Zrínyiben mind a három képesség megvolt, ő megértette a kor szavát, felismerte nemzete boldogulásának és jövőjének lehetőségeit. Fegyverrel meg tollal a kezében járt azon a küzdelmes úton, amely talán az ő egyedüli vezérségével egészen másként tudta volna a magyart az egység, a jövő felé vinni, mint ez az ő korai halála után két-három emberöltővel később bekövetkezett. Jelentősége hármasságával válik teljessé és emeli őt azok sorába, akik mint első nemzeti dinasztiánk nagy királyai és vezérei, vagy Nagy Lajos és a két Hunyadi, az egész nemzetet egységesen szervezheték és vezethették.

Rónai Horváth Jenő 1891-ben adta ki a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságának megbízásából gróf Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér hadtudományi munkáit. Ez a kiadás ma már könyvkereskedői forgalomban nem kapható és valljuk meg őszintén, a mai ember nem is könnyen olvashatná, nem eléggé tekinthető át. Ízlésünk, felfogásunk még az ilyen örökéletű munkák magyarázatában és megítélésében is módosul. Ha hozzávesszük a történelmi kutatások folyamán felbukkant új szempontokat, akkor csak helyeselni lehet Markó Árpád munkáját és módszerét.

A könyv időrendben pontos, gyakorlatilag könnyen kezelhető beosztású. Az első rész Markó Árpád részletes, bevezető tanulmányát

tartalmazza, a Zrínyi-irodalom forrásainak kimerítő ismertetésévek. A második Zrínyi Miklós nagyobb prózai munkáit foglalja magában: a „Tábori kis tractá“-t, a „Vitéz hadnagy“-ot, a „Mátyás királyról való elmélkedések“-et, végül a „Török áfium ellen való orvosság“-ot. Majd Zrínyi Miklós iratai és levelei következnek. Külön tanulmányt írt Markó a „Siralmas panasz“-ról és a „Ráday-émlékirat“-ról, jegyzeteiben pedig minden tárgyi és nyelvi nehézséget eloszlat.

A Zrínyi-szövegeket is egy-egy kisebb bevezető tanulmánnyal látta el a kiadó, hogy így az olvasó mindjárt közelebről kapja meg a szükséges tájékoztatást.

Egészen új anyag Zrínyi emlékiratainak és leveleinek gyűjteménye. Markó magyarázó tanulmánya a „Siralmas panasz“-ról és a Ráday-émlékiratról szintén számos új Zrínyi-adalékra mutat rá.

A szöveghez és tartalomhoz méltó a külső forma is. A „Magyar Szemle Klasszikusai“ elsősorban a magyar értelmiség számára készülnek, amely kellőképpen mérlegeli és ma sem tartja üres szólamnak a „forma dat esse rei“ szempontját.

Élvezettel hallja az ember kicsendülni Markó előszavából és jegyzeteiből azt a minduntalan visszatérő felfogást, hogy Zrínyit tulajdonképpen nem is igen kell magyarázni. Olvasni kell munkáit, gyönyörködni kell bennük, mert ezek állandó időszerűsége éppoly változatlan, mint a magyar sorsért, a magyar életért végzett állandó munka, e munkára irányuló tudományos felkészülés és a munka védelmében vállalt lankadatlan harckészség. Zrínyi erős, zamatos magyar nyelve útmutató lehet katonai irodalmunk mai művelői számára is, mert megtaláljuk benne azokat az eredeti magyar katonai kifejezéseket, melyeknek gyártására, kiagyalására annyian pazarolják feleslegesen a drága időt.

E könyvnek ott a helye minden művelt magyar ember, minden olvasó magyar, minden „homo politicus“ és minden magyar katona könyvespolcán. Mindenki élvezheti tömör és mégis belső tüztől izzó stílusát, minden magyar író tanulhat tárgyyszerűségéből, rettenthetetlen őszinteségéből, magyar erejéből.

Álljon itt néhány szó és példa a munka tisztán katonai érték-állásáról. Katonai irodalomról, tudományokról szólva könnyen oda-vetik néha a bölcsekedő és közkeletű szólás-mondással: „Egy marék józan ész többet ér, mint egy zsák haditudomány.“ Ilyenkor arra szoktak gondolni, hogy hadvezéreket nehéz nevelni, azok is születnek, akár a költő vagy művész. Ez igaz. De tudjuk azt is, hogy minden tehetség érvényesülésének feltétele a mesterségbeli tudás. Ez a tudás pedig csak állandó gyakorlás, a mások tudásával való lelkiismeretes összehasonlítás, másokkal folytatott őszinte eszmecsere révén csiszolódik; enélkül nem fejlődik, sőt visszafejlődik.

Zrínyi Miklós erről így ír: „Bánom, hogy minékünk magyaroknak egy bolond példabeszédünk vagyon ..., hogy nem jó papirosból hadakozni: de mennyi igazsága legyen ennek a mondásnak, lássa meg az, aki okos.“

A mesterségbeli tudás, a tehetség állandó nevelője minden hadvezér számára a hadtörténelem, mert abban Zrínyi szerint „nem találtak soha is két személyt, mindenben egymáshoz hasonló, nem két nap

teljességgel egymással egyenlő. Nincs egy dolog is a hadakozásban, kinek két szüne ne légyen, kinek két ellenkező magyarázatja ne talál-tassák és annak mindenikének történt példája — lehet kit követhet-nénk.“ És ha más tanulságot nem talál is sok ember, „soha nem találja ismeretlen szerencsétlenség, akinek immár mássát nem olvasta volna“.

Nem szabad azonban mereven ragaszkodni formákhoz. A mester-ségbeli tudás és a tapasztalat fogja lehetővé tenni, hogy a „hadnagyok“ a dolgokat „különböztessék“ és „változtassák“, amint azt „az idő és alkalmatosság“ parancsolják. Erre azért van szükség, mert, mines az hadakozásnak oly regulája, kit okvetlenül megarthasson mindenkor a hadnagy“.

Mindez ma is józan tanács, de különösen megszívlelendő a kor-szerű hadviselésben Zrínyi alábbi két tétele:

„A providencia az, amely hozza a győzedelmet és nem a bátorság“ csupán.

„Csúfos dolog volna, ha a legtündöklőbb mesterség a világon és nemesebb minden társaságbeli dolgoknál, úgy mint a kapitányság avagy a hadviselés oly könnyű volna, hogy csak futni kellene a halálra és keresni a veszedelmet, hogy halhatatlanná tenné. . kiki „a maga nevé. .. Ilyent Zrínyi Miklós nyugodtan mondhatott. Nemcsak azért, mert látva nemzete pusztulását a végeken, óvta a felesleges veszteségektől, de azért is, mert ha úgy tartotta szükségesnek, nem tollal írt bölcs mondásokat, hanem karddal a kezében futott a halálba és kereste a veszedelmet.

Zrínyi, akinek élete nem váltotta valóra jelmondatát: „Sors bona, nihil aliud. —halhatatlanul él tovább, nemcsak késői vérszerinti utódai-ban, tanításaiban, hanem nehéz idők magyar költőinek verseiben is:

„Legyen olyan minden ember, mintha
Zrínyi Miklós unokája volna,
Harcoljon úgy minden ember, mintha
Egyedül rá támaszkodnék honja!“ (Petőfi)

A száraz történelemíró tolla is hangulatos szavakat ír jellemzésére, amikor megállapítja róla, hogy nemcsak „poéta doctus“ volt, hanem egyszersmind tudós katona is. Jelmondata: „Ne bánts a magyart“ nem volt üres jelszó, fájának mindenáron hízelgő védője. Küzdött a magyarságért, de oktatta is. Tettel, szóval, írással. Leplezetlenül fel-tárta hibáit, anélkül azonban, hogy önbizalmát megrendítve meg-tagadta volna tőle erényei elismerését. Ebben is a gyakorlati élet embere volt, mert mindig rámutatott a járható útra, minden idők minden élnivágyó nemzetének napjainkban is követendő magatartá-sára: tegyük az őt megillető helyére, s a belőle erősödött „militaris disciplinával“, fegyelemmel munkálkodjunk jövőnkön.

A „Sors bona nihil aliud“ bizonyára osztályosa, segítője lesz a művelt, dolgos, fegyelmezett nemzetnek és hajtja, viszi a jobb jövő felé.

HARDY KÁLMÁN